

Hengel reflekterar i sitt föredrag över grundläggande frågor i anslutning till boken *Jesus und das Judentum*, som han och Anna Maria Schwemer utgav 2007. Hengel (som avled sommaren 2009) var en av vår tids giganter i sitt ämne, och han lyckas här på några få sidor sammanfatta sin syn på Jesusforskningen. Han slår fast att all historieskrivning består i hypoteser, att källmaterialet om Jesus är så fragmentariskt att det inte tillåter några absoluta slutsatser och att varken radikal reduktionism eller konservativa harmoniseringsförsök gör traditionsstoffet rättvisa. Han redogör så för sin syn på evangeliernas tillkomst och historiska värde. Den klassiska formkritiken vill Hengel inte förkasta i dess helhet, men han avvisar tanken på att evangelierna skulle vara kreativa skapelser av anonyma kollektiv. Slutligen kommer Hengel till sin hjärtefråga: Jesu messianitet. Mot 1900-talets dominerande tyska forskningstradition hävdar han emfatiskt att den historiske Jesus gjorde anspråk på att vara just Messias. Det är till och med plausibelt, menar Hengel, att Jesus gick sin död till mötes med en självförståelse som Herrens tjänare i Jesaja 53 – även om vi här har nått gränsen för vad vi historiskt kan mena oss veta om Jesus.

Där Hengel drar gränsen för vetandet tar Stuhlmacher vid och ägnar sitt anförande åt Jesu lidande och död. Stuhlmacher ser inga skäl att frånerkänna Jesus de ord med vilka han enligt evangelierna har uttytt sin egen förestående död. Tanken på martyrdöden som ett ställföreträdande offer finns i den tidiga judendomen, och Jesu lidandesförutsägelser har sina rötter i Deuteronomiboken. Jesus ger sig själv som ”lösen” för sitt folk Israel, som ett ”skuldoffer”. Denna självförståelse bekräftas enligt Stuhlmacher av två avgörande händelser: tempelrensningen, då Jesus symboliskt avskaffar den offerkult som han redan betraktar som verkningslös, och den sista måltiden, vid vilken han talar om sitt blod som ett sonande offer.

Det här är en bok som för mig är givande på åtminstone tre olika sätt. Till att börja med är det exegetiska perspektivet intressant. Påven har valt att bjuda in två bibelvetare som brukar betecknas som ”konservativa”; det man finner i dessa föredrag speglar knappast bredden i aktuell Jesusforskning. Ändå anar man en skillnad i framtoning hos de två exegeterna. Hengel positionerar sig noggsamt som en kritisk forskare och får i den efterföljande diskussionen ibland markera mot deltagarnas väl naiva tillnärmning till texterna (38, 51, 56). Stuhlmacher intar medvetet en minoritetsuppfattning och ifrågasätter mer genomgripande den historisk-kritiska exegetikens vetenskapsteoretiska grundvalar. Tonen blir ibland apologetisk (93), ja närmast självömkande (108). Jag sympatiserar mer med Hengels förståelse av exegetens uppdrag som en balansakt än med Stuhlmachers teologiska förpliktelser och menar dessutom att man måste ta invändningarna mot lidandesförutsägelsernas autenticitet på större allvar än den senare gör.

För det andra är det spännande att följa interaktionen mellan de inbjudna exegeterna och Ratzingerlärjungarna i bokens diskussionsdelar. Av konfessionella skillnader märks inte så mycket. Skiljelinjen går snarare mellan de exegetiska frågeställningarna å ena sidan och det systematisk-teologiska perspektivet hos ”Schülerkreis” å den andra: deltagarna visar ett stort intresse för frågor som änglarnas existens, miraklers fakticitet och försoningens teknikaliteter.

Den tredje och mest intresseväckande punkten är påvens egna ställningstaganden. Med glädje noterar den helige fadern Hengels betänkligheter kring den hypotetiska evangeliekällan ”Q” och ansluter sig till Stuhlmachers tes att Jesus satte punkt för den israelitiska offergudstjänsten. För påven är emellertid den allra mest grundläggande frågan också den mest brännande: vad innebär det att bedriva historisk forskning om Jesus och hur skall denna forskning förhålla sig till kyrkans tro? Påven drar sig inte för att ifrågasätta det sekulära, agnostiska paradigmet, och för att formulera ett alternativt program enligt vilket ”först tron låter oss se och förstå vad som verkligen har hänt” (111). Bortsett från att detta ideal inte låter sig förverkligas annat än i rent konfessionella miljöer innebär det också, enligt min mening, en olycklig försvärning av det exegetiska samtalet. Om tron skall utgöra ett postulat går det inte längre att nå resultat som är giltiga utanför den egna tolkningsgemenskapen, och frågan är om kyrkan i längden vinner på ett sådant förhållningssätt.

Det fina med det akademiska samtalet är till sist ändå att var och en har rätt att framföra och argumentera för sin uppfattning. Man behöver alltså inte hålla med påven i hans slutsatser för att glädjas åt att Benedikt XVI tar initiativ till och själv engagerat deltar i sådana meningsutbyten.

Tobias Hägerland
TD, Lund

Einar Thomassen (red): *Canon and Canonicity: The Formation and Use of Scripture* (Köpenhamn: Museum Tusulanum Press, 2010). 232 sid.

Frågan om kanon tycks högaktuell inte bara när det gäller modern litteratur utan även antik sådan. Samlingsverket *Canon and Canonicity* är en ganska spretig volym om kanon i historia och nutid. Det är också en norsk bok på engelska utgiven i Danmark. Men jag vet inte riktigt vad den iakttagelsen innebär. Det är hur som helst en vacker volym, en behaglig bok att hålla i och en spännande skrift att läsa.

Efter ett kort förord där bokens redaktör redogör för bakgrunden till skriften, som är en samlingsvolym framvuxen ur ett forskningsprojekt i Norge, följer en artikel där samme författare redovisar några utvecklingslinjer när det gäller kristna tankar om kanon. Artikeln är översiktlig. Och jag saknar en problematisering

ring av gammaltestamentlig kanon och begrepp som ”inspiration” och ”Guds ord”.

En del av detta kommer med i den följande artikeln av Dimitris Kyrtatas. Han resonerar i sitt bidrag kring historiska aspekter på forrådet av den nytestamentliga kanon och har delvis egna idéer om kanoniseringens processen i den tidiga kyrkan. Hans betoning av kanon som ett led i kampen mot heresierna är övertygande även om tanken ingalunda är ny eller unik.

George Aicheles artikel handlar om kanon och ideologi. Det är en kunnig artikel med många trådar som bara delvis nystas upp. Författaren talar om hur begreppet ”kanon” förutsätter skrifter, hur kanonisering av vissa böcker är en del av kyrkans konsolidering, om skillnaden mellan judisk och kristen kanon och så vidare. Inte minst intressant är tankarna om kanons försvinnande när klassikerna tar över. Artikeln utmanar till vidare tänkande.

Efter dessa tre artiklar följer fyra bidrag som delvis drar åt annat håll rent innehållsligt. Hugo Lundhaug skriver i en tämligen teoretisk artikel om kanon och tolkning utifrån framför allt Efraim Syriern. Ingvild Sælid Gilhus bearbetar kanonfrågan med hjälp av texterna från Nag Hammadi. Tomas Hägg skildrar kanonisering i grekisk litteratur och Polymnia Athanassiadi skriver om Platon. Detta sista kapitel är nog det som förefaller falla mest utanför bokens ramar.

Då ligger de avslutande fyra artiklarna närmare volymens tema. Avsnittet om kanon i den lutherska reformationen av Tarald Rasmussen handlar visserligen mer om bibelsyn i allmänhet än om kanon, men det är intressant och illustrativt. Lisbeth Mikaelssons bidrag skildrar utifrån norsk missionärskorrespondens synen på Bibeln. Här framträder ett slags funktion av kanon i vår egen tid som anknyter till andra delen av volymens undertitel. Också artikeln om Ole Hallebys bibelbruk anknyter till detta. Bidraget – som är författat av Karstein Hopland – är visserligen onödigt polemiskt i sitt bruk av ordet ”fundamentalism”, men det är ändå klargörande som exempel på en person som i sin forskning och förkunnselse arbetade med kanonfrågan.

Bokens sista kapitel har den övergripande rubriken ”Formering och tolkning av kanon” och är författat av Jostein Børtnes. Det behandlar den grundläggande frågan om förhållandet mellan Gamla och Nya testamentet och återger några skillnader mellan olika kristna traditioner när det gäller tolkningen av ett antal viktiga texter.

Sammantaget är *Canon and Canonicity* en brett anlagd bok som behandlar både uppkomsten av kanon, framför allt i den kristna kyrkan, och kanons påverkan på tolkning i olika sammanhang. De historiska delarna är de kanske minst intressanta; det som framkommer där är föga nytt. De delar som visar hur kanon brukas, förstås och rent faktiskt påverkar tolkning är betydligt

mer intressanta. Det är ju också i bruket av Bibeln som bibelsynen – inklusive synen på kanon – blir tydlig.

LarsOlov Eriksson

Docent, Uppsala

Yvonne Maria Werner (red.): *Kristen manlighet – Ideal och verklighet 1830–1940*. (Lund: Nordic Academic Press, 2008), 303 sid.

Mot bakgrund av de senaste decenniernas stora intresse för kvinnors roll inom kyrkan har forskningsprojektet *Kristen manlighet – en modernitetens paradox* haft till syfte att studera synen på kristen manlighet inom moderniteten. I boken, som var det första konkreta resultatet inom projektet, medverkar totalt nio olika forskare.

I det inledande kapitlet redogör Yvonne Maria Werner för hur ”mansforskning” har blivit ett stort forskningsfält på senare tid och att den forskargrupp som ligger bakom boken har eftersträvat ”en mer nyanserad bild av modern manlighet än den som tonar fram i mansforskningen och som också präglar dagens genusdebatt”. Frågan om kristen manlighet mellan åren 1830–1940 är särskilt intressant, eftersom religionen vid denna tid börjar förlora sin ställning i samhället och ses som en privatsak.

Olaf Blaschke medverkar med uppsatsen ”Fältmarskalk Jesus Kristus”. Som rubriken antyder hävdar Blaschke att viktiga sidor i den kristna tron ofta skildrades i militära termer under 1800-talet, i syfte att göra tron attraktiv för män. Samtidigt redovisar Blaschke ett gediget statistiskt material (som dock är begränsat till Tyskland), vilket antyder att tanken om ”religionens feminisering” under 1800-talet inte har lika starkt stöd som tidigare har hävdats. Blaschke argumenterar också övertygande för att 1800-talet innebar en andra konfessionaliseringsperiod, som står i ett dialektiskt samband med den sekularisering som äger rum under denna tid.

”Treståndsläran och den lutherske prästmannen” är rubriken på nästa uppsats, skriven av Alexander Maurits. I fokus står biskopen i Lund, Wilhelm Flensburg, som var en av de viktigaste företrädarna för den lundensiska högkyrkligheten. Treståndsläran kommer till klart uttryck i Martin Luthers katekeser, närmare bestämt i de Bibelord som Luther förde samman under benämningen ”hustavl”, och de lundensiska högkyrkomännen kämpade för att bevara en samhällsordning som stod i samklang med hustavlans ordningar. Hos Flensburg är det tydligt att den begynnande frikyrkligheten av dessa teologer sågs som ett lika stort problem som samhällets rent sekulära liberalisering.

Erik Sidenvall talar om ”Gap men”, där manlighet och kristen (frikyrko-)mission i Kina står i fokus. Uttrycket ”Gap men” syftar på den mellanposition, mellan präster/pastorer och lekmän, som manliga misso-